

Wyrok z dnia 20 stycznia 2012 r., I CSK 214/11

Artykuł 19b ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 117, poz. 1397 ze zm.) nie ma zastosowania także do umów pośrednio związanych z przedmiotem działalności gospodarczej spółki określonym w tym przepisie.

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Marta Romańska

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "O.G.P.G.S." S.A. w W. przeciwko "P.G.N.G." S.A. w W. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 20 stycznia 2012 r. skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 grudnia 2010 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powódka "O.G.P.G.S." S.A. w W. wniosła o zasądzenie od "P.G.N.G." S.A. w W. kwoty 664 105,35 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 8 stycznia 2006 r. Podniosła, że powódka została przekształcona ze spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, która powstała jako „córka” pozwanej. Udziały powódki przeniesione zostały w drodze umowy darowizny z dnia 28 kwietnia 2005 r. na rzecz Skarbu Państwa, który wniósł do "O.G.P.G.S." aport w postaci segmentów

systemu przesyłowego. W dniu 7 lipca 2005 r. w wyniku zawarcia przez "O.G.P.G.S." i Skarb Państwa umowy przekazu pozwana przeniosła na rzecz powódki prawa własności i użytkowania wieczystego. W dniu 6 lipca 2005 r. strony zawarły umowę leasingu operacyjnego dotyczącą korzystania z elementów systemu przesyłu gazu zlokalizowanych na terenie całej Polski.

W następstwie tych zdarzeń powódka stała się pracodawcą 2017 pracowników zatrudnionych przez "P.G.N.G." (art. 23¹ k.p.). Za zobowiązania wynikające ze stosunku pracy powstałe przed przejściem części zakładu pracy na "O.G.P.G.S." S.A. strony odpowiadają solidarnie. Uprawnienie pracowników "P.G.N.G." w zakresie ich uprawnień do nagród jubileuszowych i odpraw pieniężnych w związku z przejściem na emeryturę regulowane były przepisami zakładowego układu zbiorowego pracy z dnia 24 listopada 1997 r., który obowiązywał w "O.G.P.G.S." do końca 2007 r.

W dniu 7 lipca 2005 r. strony zawarły porozumienie w sprawie przejęcia i realizacji zobowiązań wobec pracowników z tytułu odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych. Wynika z niego obowiązek pozwanej częściowego zwrotu powódce wartości świadczeń z tytułu odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych wypłaconych pracownikom odpowiednio do stażu pracy w każdej ze spółek. Do dnia 30 kwietnia 2006 r. powódka utworzyła rezerwy bilansowe przeznaczone na wypłatę odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych. Podobne rezerwy, w wysokości określonej przez aktuarium, utworzyć miała pozwana. Zgodnie z porozumieniem, powódka nalicza i wypłaca każdemu z pracowników świadczenia, do których są oni uprawnieni z tytułu odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych, ustalając wysokość kwoty, którą pozwana zobowiązana jest jej zwrócić. Za okres od lipca do listopada 2005 r. powódka wypłaciła pracownikom świadczenia indywidualne w wysokości 703 574,16 zł. W dniu 14 grudnia 2005 r. wystawiła notę księgową na kwotę 679 117,01 zł, którą skorygowała do kwoty dochodzonej pozwem, obciążając pozwaną częścią należności, stosownie do stażu pracy uprawnionych pracowników w "P.G.N.G."

Pozwana przyznała okoliczności, w których doszło do zawarcia przez strony porozumienia z dnia 7 lipca 2005 r. Wskazała, że zgodnie z art. 23¹ § 2 k.p. odpowiada solidarnie wraz z powódką jedynie za zobowiązania wynikające ze

stosunku pracy, powstałe przed przejściem do nowego zakładu. Za roszczenia powstałe po przejściu części zakładu pracy na rzecz "O.G.P.G.S." odpowiada wyłącznie powódka jako nowy pracodawca. Powołała się na art. 19b ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 117, poz. 1397 ze zm. – dalej: "ustawa") oraz na postanowienia statutu, zarzucając, że porozumienie – jako niezwiązane z przedmiotem działalności pozwanej i zawarte bez zgody rady nadzorczej "P.G.N.G." – dotknięte jest nieważnością. Statut pozwanej nie przewiduje tworzenia rezerw finansowych na rozliczanie i wypłatę świadczeń byłym pracownikom tej spółki. Realizacja porozumienia przez "P.G.N.G." mogłaby narazić ją na zarzut udzielenia "O.G.P.G.S." niedozwolonej pomocy publicznej, o której mowa w art. 87 ust. 1 TFUE.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 9 grudnia 2009 r. powództwo uwzględnił. Za bezsporne uznał okoliczności dotyczące przekształceń własnościowych powódki oraz okoliczności zawarcia pomiędzy stronami porozumienia z dnia 7 lipca 2005 r. i zasady wykonywania tego porozumienia, a także wysokość roszczenia powódki. Według oceny Sądu pierwszej instancji, porozumienie zawarte pomiędzy stronami mieści się w granicach swobody kontraktowej, o której mowa w art. 353¹ k.c. Zdaniem Sądu pierwszej instancji, bezpodstawne było powoływanie się przez pozwaną na art. 19b ustawy. Przepis ten zamieszczony w dziale drugim, zatytułowanym „Komercjalizacja przedsiębiorstw państwowych”, nie mógł być stosowany do stanu faktycznego sprawy, co przyznał pełnomocnik pozwanej.

Sąd Okręgowy uznał za nietrafne stanowisko pozwanej, że realizacja porozumienia mogłaby narazić "P.G.N.G." na zarzut udzielenia "O.G.P.G.S." niedozwolonej pomocy publicznej, o której mowa w art. 87 ust. 1 TFUE. Zawarte przez strony porozumienie nie było dotychczas przedmiotem decyzji ani oceny Komisji Europejskiej. Ewentualne uznanie przez Komisję Europejską, że państwo członkowskie udzieliło niedozwolonej pomocy publicznej, skutkować może wyłącznie powstaniem obowiązku jej zwrotu przez beneficjenta; nie ma to natomiast wpływu na ważność umowy będącej źródłem takiej pomocy.

Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wniosła pozwana i po jej rozpoznaniu, wyrokiem z dnia 10 grudnia 2010 r., Sąd Apelacyjny w Warszawie

zmienił zaskarżony wyrok i powództwo oddalił. Wskazał, że ocena zastosowania art. 19b ustawy w stanie faktycznym sprawy powinna być dokonana przez Sąd pierwszej instancji z urzędu, stąd niezasadne było uchylenie się przez Sąd Okręgowy od tego obowiązku tylko z tego względu, że pełnomocnik pozwanej przyznał, iż powołany przepis nie może być zastosowany w okolicznościach sprawy. Przyznanie, co do zasady wiążące sąd, dotyczy okoliczności faktycznych, nie zaś prawa materialnego.

Sąd Apelacyjny uznał za trafny zarzut naruszenia art. 19b ust. 1 ustawy, wskazując, że zawarcie przez spółkę, posiadającą ponad połowę akcji Skarbu Państwa, umowy, której zamiarem jest darowizna lub zwolnienie z długu oraz innej umowy niezwiązanej z przedmiotem działalności gospodarczej spółki określonym w statucie, wymaga zgody rady nadzorczej pod rygorem nieważności. Nie uległo wątpliwości, że pozwana spółka powstała w wyniku komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą "P.G.N.G." w W. Okoliczności tej powódka nie zaprzeczyła, a wynika ona także za statutu. Nie zostało także zaprzeczone twierdzenie pozwanej zawarte w sprzeciwie od nakazu zapłaty, że w chwili zawierania porozumienia "P.G.N.G." była jednoosobową spółką Skarbu Państwa. Z wpisu znajdującego się w rubryce siódmej odpisu z rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego wynika zresztą, że do dnia 7 października 2005 r. jedynym akcjonariuszem spółki "P.G.N.G." był Skarb Państwa. W tym stanie rzeczy ocenił, że do pozwanej i do zawartego przez strony porozumienia należy stosować art. 19b ust. 1 ustawy. Zwrócił przy tym uwagę, że zamiarem stron w umowie z dnia 7 lipca 2005 r. nie była darowizna na rzecz "O.G.P.G.S." ani zwolnienie tej spółki z długu, powódka bowiem – w zakresie wykraczającym poza regulację zawartą w art. 23¹ § 2 k.p. – jest dłużnikiem wobec zatrudnionych pracowników, nie zaś w stosunku do pozwanej.

Według oceny Sądu drugiej instancji, porozumienie z dnia 7 lipca 2005 r. nie było związane z przedmiotem działalności gospodarczej pozwanej spółki określonym w statucie. Zatrudnianie pracowników służy wykonywaniu wszelkiej, a nie tylko gospodarczej działalności i ma na ogół znaczenie uboczne wobec działalności, w związku z którą pracownicy zostali zatrudnieni. Jest oczywiste, że pozwana nie mogłaby bez udziału pracowników prowadzić działalności określonej w statucie, np. wydobywać ropy naftowej lub wytwarzać energii elektrycznej, nie

zmienia to jednak tego, że zatrudnianie pracowników nie zostało wymienione w statucie pozwanej i nie to jest istotą jej działalności. Wskazał, że nawet przy uznaniu, iż zatrudnianie pracowników wchodzi w zakres statutowej działalności pozwanej, gdyż umożliwia prowadzenie tej działalności, porozumienie wykraczało poza ten zakres. Umowa ta nie dotyczyła uposażenia pracowników "P.G.N.G.", ale wykraczając poza zakres regulacji art. 23¹ § 2 k.p. obejmowała finansowanie przez pozwaną części wydatków ponoszonych przez powódkę w związku z wypłatą świadczeń z tytułu odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych.

Z dniem 7 lipca 2005 r. określone pracownicy "P.G.N.G." stali się pracownikami spółki "O.G.P.G.S.", stanowiącej odrębny podmiot, niezależnie od uprzednich powiązań kapitałowych i przekształceń własnościowych oraz niezależnie od celu i przyczyn tych przekształceń. Pokrywanie części kosztów działalności innego podmiotu nie wchodzi natomiast w zakres statutowej działalności "P.G.N.G.", zgodnie zatem z wyraźnie przewidzianą w art. 19b ust. 1 ustawy sankcją, umowa z dnia 7 lipca 2005 r. jest nieważna.

Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony przez powódkę skargą kasacyjną, w której wniosła o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji. Skarga kasacyjna została oparta na zarzucie naruszenia art. 19b ustawy i art. 6 k.c. oraz art. 232 w związku z art. 227-230, 382 i art. 386 § 4, a także art. 378 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sprzeciwie od nakazu zapłaty pozwana wniosła o oddalenie wniosku o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków ze względu na to, że nie kwestionuje przyczyn oraz samego faktu zawarcia przez strony porozumienia oraz jego roli we wzajemnych rozliczeniach finansowych, które wynikają z porozumienia. Podniosła zarzuty, które – w jej ocenie – uniemożliwiają jego realizację, w tym że narusza ono art. 19b ustawy, gdyż na jego zawarcie była wymagana zgoda rady nadzorczej i zaniechanie jej uzyskania skutkowało nieważnością tej czynności prawnej.

Powódka podniosła, że art. 19b ustawy nie ma zastosowania do zawartego przez strony porozumienia, gdyż nie można zasadnie twierdzić, iż umowa ta nie jest

związana z przedmiotem działalności gospodarczej pozwanej. Na jedynej rozprawie w dniu 7 grudnia 2009 r. pełnomocnik powódki oświadczył, że porozumienie jest ważne i skuteczne. Sporne świadczenie nie stanowi pomocy publicznej ze względu na nieistnienie stosunku konkurencji. Powódka podniosła, że „argument jakoby porozumienie naruszało art. 19b ustawy nie jest uzasadniony. Przepis ten przewiduje konieczność uzyskania przez spółkę Skarbu Państwa zgody rady nadzorczej na zawarcie umowy, której zamiarem jest darowizna i zwolnienie z długu, albo innej umowy niezwiązanej z przedmiotem działalności gospodarczej spółki”.

W tym stanie rzeczy zasadność zarzutów procesowych zawartych w skardze kasacyjnej zależała od oceny, czy Sąd Apelacyjny, rozpoznając apelację, wyszedł poza niesporne, tj. przyznane przez strony, fakty. Wbrew stanowisku skarżącej, nie negowała ona podniesionego przez pozwaną braku zgody rady nadzorczej na zawarcie porozumienia stron. Powódka wyraziła tylko pogląd, że zbędna była zgoda rady nadzorczej pozwanej na zawarte przez strony porozumienie. Skoro więc powódka nie zaprzeczyła twierdzeniu pozwanej o braku zgody rady nadzorczej na zawarte przez strony porozumienie, to Sąd Apelacyjny mógł uznać ten fakt za przyznany (art. 230 k.p.c.). Z tego względu nie były trafne wszystkie podniesione zarzuty procesowe dotyczące tej zgody. (...)

Nie można natomiast odeprzeć zarzutu naruszenia art. 19b ustawy, którego konstrukcja – jak podniesiono w literaturze – może budzić wątpliwości. Z jego istotnego dla sprawy fragmentu „zawarcie przez spółkę umowy niezwiązanej z przedmiotem działalności gospodarczej spółki określonym w statucie” wynika, że tym unormowaniem nie są objęte umowy dotyczące działalności gospodarczej spółki określonej w statucie i związane z określonym w nim przedmiotem działalności spółki; chodzi niewątpliwie o ustrojową, a nie rzeczywistą działalność spółki. Przedmiot działalności spółki stanowi obligatoryjny składnik statutu spółki akcyjnej (art. 304 k.s.h.); brak określenia przedmiotu działalności spółki stanowi przyczynę rozwiązania spółki (art. 21 § 1 pkt 2 i 3 k.s.h.). Przedmiot działalności spółki podlega ujawnieniu w dziale trzecim rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego (art. 40 pkt 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, jedn. tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 ze zm.). Z tych

unormowań wynika, że ustawodawca przypisał ważną funkcję określeniu w statucie przedmiotu działalności spółki.

Wobec braku rozróżnienia przez ustawodawcę i użycia w art. 19b ustawy przymiotnika „niezwiązanej”, należy dojść do wniosku, że hipoteza wynikającej z niego normy jest ujęta wąsko. Z bezpośredniego rozumienia art. 19b ust. 1 ustawy więc wynika, że nie są nim objęte zarówno umowy dotyczące działalności gospodarczej, jak i porozumienia bezpośrednio związane z tą działalnością, a nawet pośrednio związane z przedmiotem działalności spółki określonym w statucie. Trafnie w piśmiennictwie zwrócono uwagę, że za wskazanym kierunkiem wykładni przemawia także początkowy fragment omawianego przepisu. Jest w nim mowa o umowach darowizny i zwolnieniu z długu, a zatem o czynnościach prawnych rzadko występujących w obrocie gospodarczym, co pośrednio wskazuje na ograniczony zakres omawianego unormowania.

W literaturze wyrażono pogląd, że należy dopuścić możliwość wyrażenia zgody rady nadzorczej na zawarcie umowy, która takiej zgody wymaga *ex post* w terminie określonym w art. 17 § 2 k.s.h. i że na gruncie art. 19b ust 1 ustawy należy rozróżnić przedmiot działalności gospodarczej spółki określony w statucie i przedmiot działalności niegospodarczej spółki określony w tym akcie. Poza tym w doktrynie prawa handlowego przyjmuje się, że czynność prawna dokonana nawet poza przedmiotem działalności spółki jest ważna, skoro ustawodawca zrezygnował z koncepcji specjalnej zdolności prawnej osób prawnych. Jest to więc także dodatkowy argument przemawiający za wąskim ujęciem omawianego unormowania. Ponadto tradycyjnie przyjmuje się, że zarządowi spółki kapitałowej przysługuje domniemanie kompetencji (art. 368 k.s.h.). Rada nadzorcza w spółkach kapitałowych jest organem nadzorczo-kontrolnym i do jej kompetencji nie należy prowadzenie spraw spółki.

Ze wskazanych względów zawarte przez strony porozumienie należało zakwalifikować jako umowę związaną z przedmiotem działalności gospodarczej pozwanej, skoro obejmowało ono współdziałanie strony pozwanej w finansowaniu odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych dla pracowników przejętych przez powódkę wraz z zorganizowaną częścią przedsiębiorstwa, związanych ze stażem pracy także u poprzedniego pracodawcy. Skarżąca trafnie zarzuciła, że

leasingowanie składników pozwanej służących przesyłowi energii i gazu jest przedmiotem działalności gospodarczej pozwanej określonym w statucie, a zatem umowa pomiędzy spółkami związana ze świadczeniem pracowniczym dla przejętych pracowników obsługujących system gazociągów przesyłowych służących do przesyłu gazu ziemnego w kraju jest umową nieobjętą hipotezą normy wynikającej z art. 19b ust. 1 ustawy.

W tym stanie rzeczy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.